

Mirjana Margetić. Proizvodnja tekstila, odjeće, obuće, odijevanje i osobni predmeti / Produzione di tessuti, indumenti, calzature, abbigliamento e oggetti personali. Pazin: Etnografski muzej Istre / Museo Etnografico dell' Istria, 2018., 99 str.

Prikaz kataloga

Godine 2018. Etnografski muzej Istre / Il Museo Etnografico dell' Istria (u daljnjem tekstu EMI/MEI) objavio je Katalog zbirke "Proizvodnja tekstila, odjeće, obuće, odijevanje i osobni predmeti Produzione di tessuti, indumenti, calzature, abbigliamento e oggetti personali – il catalogo della Collezione" autorice Mirjane Margetić muzejske savjetnice pedagoginje i kustosice. Katalog Zbirke izašao je kao peti katalog u okviru potrebne edicije Katalozi zbirki Etnografskog muzeja Istre, koja napokon na adekvatan način prezentira široj javnosti zanimljive zbirke EMI/MEI i njihovu povijest. Zanimljivo je da, iako se radi o ediciji, katalozi vizualno ne nalikuju jedan na drugoga, odnosno oblikovanje tekstualnog dijela i vizualnog identiteta kataloga prepušteno je pojedinačnim afinitetima, inspiraciji, sklonostima kustosa zaduženog za istu, kao i trenutku izdavanja. To što nakladnica dr. sc. Lidija Nikočević ne inzistira na ujednačenosti koja pak može rezultirati jednoličnošću, po mojem je mišljenju nešto što čini kvalitetnu razliku, pogotovo u smislu poticanja individualnost i raznolikosti.

Godine 2008. rasformirane su stare zbirke, oformljene po principu materijala od kojeg su izrađene te oformljene nove, koje su predmete smještale u širi kontekst. Kao bivša kustosica EMI/MEI zadužena za nekadašnju zbirku "Tekstila" (koja samostalno nije dočekala katalog), a koja je tada obuhvaćala uistinu samo tekstil, i sama sam za potrebe izložbe morala "posegnuti" u ondašnju zbirku "Drva i metala" odabrati one predmete koji su bili povezani s proizvodnjom ili obradom tekstila. Stoga me jako razveselio podatak da je oformljena nova, tematski povezana i sveobuhvatnija Zbirka koja ne samo da olakšava rad kustosima na izlaganju, već puno kvalitetnije kontekstualizira predmete i njihovo razumijevanje. Još me više razveselio podatak da je ta zbirka dobila i katalog! Ta je preoblikovana i preimenovana zbirka 2018. godine napokon dobila i svoj vodič. Važno je napomenuti da je 2019. godine Hrvatsko muzejsko društvo nagradilo EMI/MEI i autoricu kataloga posebnim priznanjem za muzejska izdanja.

Kada "otpašete" papirnatu *tkanicu* (na kojem je otisnut motiv s prave tkanice), odnosno izvučete Katalog zbirke iz tog papirnatoj pojasa, pred vama se nalaze nimalo slučajno tamnosmeđe korice. Korice su u boji prirodne smeđe vune od koje se izrađivao veći dio gornjeg, najvidljivijeg odjevnog inventara u Istri, pa tako i ženska haljina, koja se opasivala *tkanicom* ili *pasom*, čiji jedan naziv svjedoči o tome da je nekad, a prvenstveno u kraju odakle su u Istru došli stanovnici čije ime za predmet je ostalo u upotrebi, bila druge boje - *modrna* (!). Ovaj izuzetno promišljeno dizajniran katalog, za što je zaslužna dizajnerica Tine Erman Popović, ima 99 stranica, dvojezičan je (hrvatsko-talijanski) i sastoji se od Uvoda i šest poglavlja.

U Uvodu nas kustosica Zbirke upoznaje s počecima prikupljanja predmeta za muzej, osnovanog nakon Drugog svjetskog rata, nakon pripajanja Istre Hrvatskoj i Sloveniji (u okviru tadašnje Jugoslavije), kada je “interes nacionalne etnologije bio usmjeren na ruralnu kulturu” (str. 7) i to pretežno slavenskog/hrvatskog stanovništva. (str. 8). Značaj tekstilnih predmeta za takav smjer očituje se i u činjenici da je prvi inventarni broj E1 dodijeljen upravo ženskom odjevnom predmetu *čermi*. Autorica donosi i statistiku nabave muzejske građe za Zbirku u razdoblju od 1958. do 2016. godine te nas upoznaje i s važnijim otkupima koji su bili značajni za Zbirku, razdobljima kada otkupi odnosno, nabava građe za ondašnju zbirku tekstila, opada te kada se ponovno intenzivira, upozoravajući nas istovremeno i na određene promjene – sve manje se otkupljuje na terenu, prilikom terenskih istraživanja, a nisu neuobičajeni ni otkupi od kolekcionara.

Donacije predstavljaju drugi oblik nabave za muzej. U ranijim razdobljima bi pojedinci od kojih bi muzejski djelatnici otkupili veći broj predmeta često poneki dodatni predmet i darovali, tako da je u tom periodu donatora bilo brojčano više, ali je broj doniranih predmeta bio manji. U razdoblju od 2002. do 2006. godine donatora je brojčano manje, ali su zato njihove donacije obimnije. Razlog tomu je to što sada u pozadini stoji motiv da obiteljska baština dotičnog pojedinca (koju on već sam cijeni i vrednuje, ako ništa drugo čuvanjem i brigom oko tih predmeta) bude i dalje adekvatno čuvana, ali u konačnici i predstavljena, često uz sve odgovarajuće podatke osobne i obiteljske povijesti vezane uz predmet/e. Sve to svjedoči o tome kako se tijekom vremena mijenjao odnos Istrijana prema baštini. Nakon Drugog svjetskog rata i s počecima industrijalizacije predmeti tradicijske provenijencije prodavali su se, a vrlo često i uništavali (sjećam se da sam radeći kao kustosica u EMI/MEI, na terenu od brojnih kazivača čula kako su se gotovo pa s radošću rješavali “starudije”, koja je smetala i smatrala se tragom nekadašnjeg teškog i siromašnog života). To je pak dovelo do određene “nestašice” na terenu (pogotovo što je politika muzeja tada bila usmjerena na prikupljanje predmeta ruralne provenijencije, što je pak moglo dovesti do svojevrsne “zasićenosti” čuvaonica muzeja određenim tipom predmeta).

I na kraju, oni koji su bili emocionalno ili na bilo koji drugi način vezani uz predmete koje su naslijedili, danas uviđaju da čuvanje u škrinjama u vlastitoj kući nije nužno jedini, a često ni najbolji način čuvanja baštine. Prepoznata je uloga muzeja, pa tako i EMI/MEI-ja u procesima valorizacije i reprezentacije na odgovarajući način tu obiteljsku i regionalnu kulturu, čime nekadašnji vlasnici dobivaju prigodu da njihova obiteljska povijest postane povijest Istre na formalniji, vidljiviji način. Ta je važna razlika vidljiva iz priče o povijesti Zbirke i načina njihovog okrupnjavanja.

Drugo poglavlje posvećeno je objašnjavanju postupaka nužnih za proizvodnju tekstila i odnosi se na obradu osnovnih sirovina od kojih se u Istri izrađivala odjeća – vuna, lan i konoplja. Brojni su kompleksni postupci dovodili do stvaranja niti i prethodili tkanju, te je njihovo razumijevanje nužno za shvaćanje funkcija predmeta koji su se u tom procesu koristili, a koji će su detaljnije opisani i predstavljeni u trećem poglavlju. U ovom poglavlju saznajemo i više detalja o etnologima dobro poznatoj, ali posjetiteljima možda posve nepoznatoj činjenici da su se u Istri, uz poneke iznimke, tkanjem

kao profesionalnom ili poluprofesionalnom djelatnošću bavili muškarci, što predstavlja svojevrsnu netipičnost za slavenske narode te ukazuje na srednjoeuropski utjecaj.

U trećem su poglavlju opisane i prikazane brojne različite sprave za obradu tekstila (od preslice i vretena do *krosna*, tj. tkalačkog stana) i druga pomagala za radnje opisane u drugom poglavlju u zbirci zauzimaju zasebno, treće poglavlje. U ovom su poglavlju predstavljene i bisage. Ovaj predmet je vrsta kućnog tekstila koja se koristila u gospodarstvu, pa tako, primjerice, i prilikom sijanja konoplje.

S obzirom na to da ženski odjevni predmeti zauzimaju najveći dio tekstilnih predmeta u Zbirci, četvrto poglavlje posvećeno ženskoj tradicijskoj odjeći sadrži najviše podpoglavljaja. Kroz ta je poglavljaja dan prikaz tipova ženske odjeća Istre po manjim geografskim cjelinama, slijedeći analizu koju je još u svom doktorskom radu započela, a u knjizi "Ženska narodna nošnja u Istri" nadogradila, dr. sc. Jelka-Radauš Ribarić. Zasebno je prikazana ženska *tradicijska odjeća* autohtonog talijanskog stanovništva Istre iz Vodnjana te ženska odjeća potomaka crnogorskih doseljenika u Istri (1657. godine) iz Peroja. Vodnjanska i perojska ženska *tradicijska odjeća* vidljivo je različita od odjeće iz ostalih dijelova Istre, i zbog svoje rijetkosti predstavlja važnije predmete Zbirke i muzeja općenito, pogotovo stoga što muzej ne posjeduje mnogo odjevnih predmeta koji svjedoče o multikulturalnosti i plurietničnosti Istre. Posebno je poglavlje posvećeno donjem, intimnom rublju. Tek od 2000. godine veća je pozornost u prikupljanju posvećena upravo ovom segmentu odijevanja. Ovaj segment nije tabuiziran (i ne bi trebao biti!) te je često vrlo zanimljiv posjetiteljima muzeja općenito, koji ne samo da se dive ljepoti sačuvanog donjeg rublja (u ovom slučaju ženskog, koje je najčešće pripadalo bogatijim stanovnicama urbanih sredina), već i tradicijskim higijenskim rješenjima, kao npr. u slučaju mjesečnice. Zanimljivo je da EMI/MEI ne posjeduje (u ovom trenutku) muško donje rublje, što je vidljivo iz sljedećeg poglavljaja. Ovo pak poglavlje završava prikazom bogate zbirke čarapa, obuće i nakita, koji uključuje i nakit za kosu.

U sljedećem je poglavlju predstavljena muška *tradicijska odjeća*. Mirjana Margetić donosi nužno objašnjenje za razumijevanje činjenice o tome zašto muške tradicijske odjeće u muzeju neminovno ima manje – naime, muškarci su prvi napustili tradicijski način odijevanja zbog odlaska u gradove u potrazi za poslom gdje su prihvatili urbani, radnički stil odijevanja. Od samo 201 predmeta povezanih s odijevanjem i opremom muškarca, čak polovica od toga se odnosi na popratni pribor, poput kesica za duhan, štapova i brijačeg pribora. Prema podacima iz inventarnih kartica vidljivo je da muzej ne čuva mušku odjeću koja bi se pripisivala autohtonom talijanskom stanovništvu ili npr. Perojcima.

Slijedi još slabije reprezentiran (u brojčanom smislu) dio Zbirke vezan uz dječju kulturu odijevanja. Tek od 2005. godine počeo se sustavno povećavati fondus dječje odjeće i opreme, što povezujem s radom i aktivnošću autorice kataloga na radu i prikupljanju predmeta za dio novog stalog postava EMI/MEI koji je, u skladu s prihvaćenim konceptom, posvećen temi djetinjstva na Motovunštini.

Sva su poglavljaja popraćena kvalitetnim fotografijama koje su napravili Tanja Draškić, Nikolina Rusac i Dragan Dimovski, ali i reprodukcijama dostupnih crteža, razglednica

ili starih fotografija, odnosno vizualnih materijala na kojima je prikazana odjeća ili neki od postupaka povezanih sa Zbirkom (što pak ukazuje na nužnu isprepletenost muzejskih zbirki). Ovim se katalogom ova relativno novoformljena Zbirka EMI/MEI na adekvatan način predstavila široj javnosti.

Olga Orlić